

יש שאוסרים בהנאה כל שראוי לאכילת כלב

7. מקור חיים (לר"י מליסא) באורים סימן תמב ס"ק ה

[ה]... ולענין הנאה ג"כ בעינן שיופסל מכלב כמו שכתב הרא"ש ריש פרק כל שעה, בחרכו באש קודם זמנו דמותר בהנאה אחר זמנו. דמיירי דוקא בנפסל מכלב והכא מיירי שלא נפסל רק מאדם ואפילו מאדם לא נפסל לגמרי (אמנם שם הוא חמץ גמור ולא תערוכת)

המג"א כתב להתייר בהנאה

8. מגן אברהם סימן תמב ס"ק ז

ז אסו' לאכלו. אבל בהנאה מותר דלא עדיף מפת שעישפשה. (וכ"כ משנ"ב כב)

וכן מובא ככלל בשו"ע הרב שמותר להנות ממה שאין בו חיוב ביעור

9. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן תמב סעיף כד

כל דבר שמותר לקיימו מותר להנות ממנו בפסח כגון למוכרו לנכרי או שאר מיני הנאות:

הפמ"ג מסביר שפת שהיא עצמה ראויה לחמץ גם כשנפסלת מאכילת אדם צריכה להפסל דווקא מאכילת כלב אבל תערוכת חמץ שכשנפסלת מאכילת אדם לא מחמצת מותרת בשהייה

10. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן תמב ס"ק ב

אפילו הכי קילור ותרייקה וקמח בעריבה כל שנפסל מאדם אין צריך לבער. אף על גב פת "עצמה" בעינן נפסל מכלב, דראוי לחמע כמה עיסות, כמו שכתב הר"ן (שם יג, ב ד"ה ת"ר) הביאו המ"א (ס"ק י"ד), מה שאין כן ע"י תערוכת דאין צורת החמץ בעין ולא ראוי לחמע, הוה כשאר איסורין דכל שאין ראוי לאדם לית איסור תורה וכזית כדי אכילת פרס מותר לקיימן.

לפי זה כתב האו"צ שתערוכת חמץ שלא ראויה למאכל אדם מותרת לשימוש בבעלי חיים

11. שו"ת אור לציון חלק ג פרק ח - דיני תערוכת חמץ אות ה

ה. שאלה. מי שיש לו ברשותו בעלי חיים או אקווריום דגים וכדומה, האם מותר לו להשהות ולהאכיל לבעלי החיים בפסח מזון שיש בו חמץ.

תשובה. אם המזון אינו ראוי לאכילת אדם (!!!), וגם אין החמץ בעין (כלומר שאינו ניכר בפני עצמו בתערוכת) אלא מעורב במזון, יונתערב לפני הפסח, מותר להשהות מזון זה בפסח ולהאכיל בו את בעלי החיים שברשותו.

וכן הובא בשם הגרע"י בהלכה יומית

תרופות לחולה שאין בו סכנה

הרמב"ם כתב שמותר לתת לחולה שאין בו סגנה איסורי אכילה מרים

12. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה ח

במה דברים אמורים שאין מתרפאין בשאר איסורים אלא במקום סכנה, בזמן שהן דרך הנאתן כגון שמאכילין את החולה שקצים ורמשים או חמץ בפסח או שמאכילין אותו ביוה"כ, אבל שלא דרך הנאתן כגון שעושין לו רטיה או מלוגמא מחמץ או מערלה, או שמשקין אותו דברים שיש בהן מר מעורב עם אסורי מאכל שהרי אין בהן הנאה לחיך הרי זה מותר ואפילו שלא במקום סכנה, חוץ מכלאי הכרם ובשר בחלב שהן אסורים אפילו שלא דרך הנאתן,

ונפסק בשו"ע יו"ד קנה ג

חמץ במאכל בעלי חיים, תרופות, סבונים ותמרוקים בפסח

אוכל לבע"ח שלא ראוי למאכל אדם

לעניין שהיה בפסח

הריף כתב בשם התוספתא שאין חיוב לבער תערוכת חמץ שפסולה לאכילה

1. רי"ף מסכת פסחים דף יד עמוד א

ותניא נמי בתוספתא הקילור והאספלנית והרטיה שנתן לתוכה קמח אין צריך לבער מלוגמא שנסרחה אין צריך לבער:

ואילו הרא"ש כתב על מלוגמא שנסרחה שזקוק לבער

2. רא"ש מסכת פסחים פרק ג סימן ד

ירושלמי מלוגמא שנחתמזה ואח"כ נסרחה זקוק לבער

המ"מ מסביר שאין מחלוקת וחיוב הביעור הוא דווקא כשנסרחה לאחר שכבר חל עליה חובת ביעור

3. מגיד משנה הלכות חמץ ומצה פרק ד הלכה יא

לפי שדברי הירושלמי הם בנתחמזה בפסח ובכה"ג בעינן נסרחה ולבסוף נתחמזה ודברי התוספתא הם בנסרחה קודם הפסח דכי אתא פסח לא חל עליה איסור חמץ דהא הות סרוחה

וכ"כ השו"ע תערוכת חמץ שאינה ראויה למאכל (בבניסת החג) מותר לקיימה

4. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמב סעיף א

אבל דבר שיש בו תערוכת חמץ ואינו ראוי לאכילה, מותר לקיימו בפסח; כגון עריבת העבדנין שנתן לתוכו קמח ועורות, אפילו נתנן שעה אחת קודם זמן הביעור הרי זה מותר לקיימו.

נפק"מ לשהיית תרופות המעורבות בחמץ

לעניין הנאה

תריאקה הוא חמץ גמור שנמצא כלשהו בתערוכת שלא ראויה למאכל

5. רבינו מנוח - ספר המנוחה חמץ ומצה פרק ד הלכה י

והתריאקה זו היא רפואה מועילה ועושין אותה מבשר אפעה ומביצי חיה א' ידועה לרופאים ומעורב בסממנים ומערבין בו לחם חמץ יבש שחוק ועושין אותו עוגות ונילוש בדבש ורוב רפואתו לספק נפשות לארס של נחשים ועקרבים ולמכה של חלל.

השו"ע אסר את התריאקה אך לא התייחס להנאה ממנו

6. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמב סעיף ד

דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם כלל או שאינו מאכל כל אדם (רק לחולים), כגון התריאקה וכיוצא בו, אף על פי שמותר לקיימן אסור לאכלו עד אחר הפסח, ואף ע"פ שאין בו מן החמץ אלא כל שהוא, הרי זה אסור לאכלו

לעניין חזר וביעור

פרי חדש אורח חיים סימן תמו סעיף ד: ויראה שדעת המחבר לחלק בין חמץ שנתערב ממילא לחמץ שעורבוהו במיד דומיא דתריאקה, וחילוק זה הזכירו בב"י (ריש קצ, א) בשם רבינו ירוחם (נתיב ה"ה מו, א)

ט"ז אורח חיים סימן תמב ס"ק ג: דשמן החמץ שכתוכה הוא מעמידו וכענין העמדת גבינות דבסמוך דלא מהני הביטול קודם הפסח.

ולכן סבון לרחצה, לכלים וכל שכו לרצפה ואוקונומיקה לא צריכים הכשר בפסח כיון שאחשביה הוא דווקא באכילה

20. משנה ברורה סימן תמב ס"ק מג

אבל באכילה אסור מדרבנן עד אחר הפסח ואף על גב דאכילה שאינה ראויה היא דהא נפסל לכל מ"מ כיון שהוא רוצה לאכול אסור דהא אחשביה. ודוקא בזה דאחשביה אבל אם נפל ממילא חמץ זה שנפסל מאכילת כלב לתוך המאכל אפילו רק ברובו אין לאסור לאכול אותו המאכל דהא חמץ זה הוא כעפרא בעלמא.

ובענין זה כתב החזו"א לגבי ש'אחשביה' שייך רק כשהמרכיב הרצוי הוא איסור

21. חזון איש סימן קט"ז אות ח בסופו

טבלאות רפואה... ואף למאי דמשמע מאחרונים ז"ל דלאכול לכתחלה אסור אפי' חמץ שנפסל מאכילת כלב וכמש"כ סק"ז מ"מ ע"י תערובות שאר דברים מותר דלא שייך כאן אחשביה דדעתו על הסמים.

ולמאורא לפי סברא זו יהיה מותר בנפסל לאכילת כלב אף לבריאי עם כאב ראש קל. אמנם בחזו"ע פסח עמ' קכ לא התיר אלא לחולה. וכן באו"צ (ג ח ב) וחשש לאחשביה באכילה ורק התיר לחולה מצד שהוא דרבנן. וכן בחוט שני פסח עמ' צה הע' כא.

ובמנחת שלמה קמא יז כתב שיש לחוש שהוא דרך אכילתו כיון שלאחר ששמו את העמילן בכדור הוא מיועד כבר לבלעיה ושוב דחה להתיר מכך שמיועד רק לחולים אין זה נחשב כעומד לאכילה. ועוד כתב שכיון שהפרשות האף והאוזן נחשבות משקין מוכה שאין קצת מרירות נחשבת פסילה מאכילה.

והאג"מ הביא סברא אחרת שברפואה לא שייך אחשביה. ונפק"מ שלשיטתו נראה שאפילו אם החמץ הפגום הוא עצמו התרופה יהיה מותר

22. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן צב

ואחשביה לא שייך בדבר שלוקח לרפואה דאף דברים מרים ומאוסים נוטלין לרפואה.

קדם ידיים ומשחת שיניים

דין סיכה כשתיה

23. תלמוד בבלי מסכת נדה דף לב עמוד א

הגמרא דנה בטעם שהיו טבילים תינוקות בחוץ לארץ מיד בלידתה אמר מר זוטרא: לא נצרכה אלא לסוכה שמן של תרומה, דתניא: ולא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירימו לה! - לרבות את הסך ואת השותה. שותה למה לי קרא? שתיה בכלל אכילה! אלא: לרבות את הסך כשותה.

דעת ר"ת שאיסור סיכה בתרומה הוא מדרבנן ולענין סיכה באיסורי אכילה אין אפילו איסור דרבנן ומותר

24. תוספות מסכת נדה דף לב עמוד א

וכשמנן בעצמותיו - ואם תאמר דמעיקרא מייתי מן התורה והדר מייתי אסמכתא דפרק ר"ע (שבת דף פו.) תנן דסיכה ביוה"כ אסור אף על גב שאין ראייה לדבר זכר לדבר שנאמר ותבא כמים בקרבן. ואומר רבינו תם דקרא דלא יחללו נמי אסמכתא הוא דפרק הנשרפין (סנהדרין דף פג.). דרשינן מיניה דטבל במיתה ובפרק קמא דזבחים (דף ג:) מידרש לדרשא אחריתי ומדאורייתא לא הוי סך כשותה. וכן לענין יוה"כ ותדע דאין חייבין כרת אלא אוכל ושותה בלבד ואמר נמי בפרק בתרא דיומא (דף עז:) מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש ועוד אומר ר"ת דדוקא סיכת שמן אסמכתא רבנן אקרא ואסור מדרבנן אבל סיכה של שומן חזיר ושל חלב שריא ובפרק כל שעה (פסחים דף כד:) אמר המניח חלב של שור הנסקל ע"ג. מכתו פטור אבל אסור הוא משום דאסור בהנאה משמע אבל חלב דעלמא אפילו איסורא ליכא.

וכתב החזו"א להתיר לחולה שימוש בתרופות שלא ראיות לאכילת אדם

13. חזון איש סימן קט"ז אות ח בסופו

טבלאות רפואה... ואם הן מעורבין בדברים שאינן ראויין לאכילת אדם אין בהן משום חמץ כדין נפסל מאכילת אדם. כיון דאי אפשר להפריד הקמח וגם אינו ראוי לחמץ בו ומותר לבולען בפסח לרפואה. (כלומר כיון שבולע הותר רק לחולה שהוא אכילה שלא כדרכו, משא"כ בנתינה לבע"ח שהוא איסור הנאה)

והביא דבריו להלכה ב שו"ת ציץ אליעזר חלק י סימן כה פרק כ

ובשש"כ (מ 19) התיר לחולה רק בלא ראויה לאכילת כלב

סבונים אוקונומיקה וכד'

המשנה מטירה הנאה מחמץ בזמן היתר אכילה

14. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כא עמוד א

משנה. כל שעה שמותר לאכול - מאכיל לבהמה לחיה ולעופות, ומוכר לנכרי, ומותר בהנאתו, עבר זמנו - אסור בהנאתו, ולא יסיק בו תנור וכירים.

הגמרא מסבירה שהחידוש הוא שאם חרץ את הפת קודם זמנו כלומר פסלו מאכילת כלב מותר בהנאה

15. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כא עמוד ב

ומותר בהנאה. פשיטא! - לא צריכא שחרכו קודם זמנו. וקא משמע לן כדרבא, דאמר רבא: חרכו קודם זמנו - מותר בהנאה, אפילו לאחר זמנו.

השו"ע פתי מביעור מה שנפסל מאכילת כלב

16. שולחן ערוך הלכות פסח סימן תמב סעיף ב

הפת עצמה שעיפשה ונפסלה מלאכול הכלב, ומלוגמא שנסרחה, אינו חייב לבער. ט"ו: אבל באכילה אסור אף על גב דאינו ראוי לאכיל' מ"מ אינו אחשביה ליה לאכיל' כ"כ הרא"ש.

המשנ"ב כתב להתיר גם בהנאה. ולגבי אחשביה באכילה הוא דווקא שנתכוין לאוכלו ולא שנתעורב ללא רצון

17. משנה ברורה סימן תמב ס"ק מג

(מג) מותר לקיימו בפסח - וה"ה דמותר בהנאה

אכילה של דבר פסול

הר"ן כתב שמותר גם באכילה ולא רק בהנאה כיון שאינו חמץ כלל

18. ר"ן (על הרי"ף) מסכת פסחים דף ה עמוד ב

ודאמר' מותר בהנאתו בדין הוא דאפילו באכילה נמי שרי כיון שיצא מתורת פת קודם שיחול בו איסור חמץ אלא לפי שאין דרך אכילה בלחם חרוך נקט לישנא דמותר בהנאתו דאפי' אכיל ליה לאו אכילה היא אלא דמיתהני מיניה ודוקא שחרכו קודם זמנו אבל לאחר זמנו לא פקע אסוריה עד דשריף ליה לגמרי:

אמנם הרא"ש חידש שכאשר אדם מחליט לאכול דבר שאינו ראוי לאכילת כלב, מחשיב אותו כראוי לאכילה וממילא נאסר באכילה

19. רא"ש מסכת פסחים פרק ב סימן א

יש שרוצים לומר לאו דוקא הנאה שהוא הדין נמי אכילה דעפרא בעלמא הוא. ולא מסתבר דאע"פ דבטלה דעת האוכל אצל כל אדם מ"מ כיון דאיהו קאכיל ליה אסור.

סיכום תערובות חמץ פגומות

אוכל לבעלי חיים – אוכל לבעלי חיים שיש בו תערובת חמץ חמץ חמץ ולא ראוי למאכל אדם כגון תערובת אוכל לדגים, אם יכול להשיג בקל כשר לפסח ישיג. ואם לא, יש לסמוך על המתירים להאכיל תערובת רגילה לדגים. וידאג להפרידה ממקום אכילתו.

תרופות – חולה שאין בו סכנה, מותר לו לצרוך בפסח תרופות מרות שמעורב בהם חמץ. אך לבריא עם כאב קל יש לצרוך תרופה כשירה לפסח.

חומרי ניקוי, סבון ואוקונומיקה וכד' – כל מוצר שנפסל מאכילת כלב קודם הפסח מותר להנות ממנו בפסח ולכן אין צורך בהכשר לסבונים, סבון כלים, שמפו לרצפה ואוקונומיקה.

קרב ידיים ותמרוקים – מעיקר הדין גם קרמים ותמרוקים שלא ראויים למאכל כלב ונעזו להספג בגוף מותרים לשימוש בפסח ללא הכשר ואפילו שידוע שמעורב בהם חמץ. ואם ניתן להשיג בקל כשרים טוב לחוש.

משחת שיניים – יש אוסרים להשתמש בפסח במשחת שיניים ללא הכשר (הגרמ"א הלח"ג. הרב נבנצאל בתשובה) ויש מקלים שאינה צריכה הכשר לפסח כיון שאינה ראויה לאכילת כלב וכן יש עליה אזהרה שאסור לבלעה (אול"צ ג ח.ו. שו"ת הר צבי יו"ד צה... חוט שני פסח עמ' צ"ה)

וכן משמעות הרמב"ן כאן שאיסור סיכה בתרומה דרבנן

המשנה מחייבת לעשר דמאי לצורך סיכה

25. משנה מסכת דמאי פרק א משנה ד

שמן שהגרדי סך באצבעותיו חייב בדמאי כלומר חייב להפריש ממנו מעשר

הרא"ש מסביר בטעם הדבר שסיכה כשתיה

26. רא"ש מסכת דמאי פרק א משנה ד

שהגרדי סך באצבעותיו - בשעת אריגה חייב לעשר דסיכה בכלל שתיה כדתנן גבי יום הכפורים. (ולר"ת ניתן לומר שגם טבל אסור בהנאת כילווי לכן חייב לעשר ולא שהיא כשתיה)

לדבי סיכה באיסורים המשנ"ב מביא שמנהג העולם להקל ואם מצוי להשיג כשר יש לחוש

27. באור הלכה סימן שכו סעיף י

* בשאר חלב וכו' - עיין בביאור הגר"א שדעתו כדעת הרבה מגדולי הפוסקים דאף בחול אסור לטוך זינים בחלב. דסיכה כשתיה ועכ"פ מדרבנן אסור ודלא כר"ת וסייעתו שהתירו בזה לגמרי. מיהו מנהג העולם לרחוץ בבורית שלנו הנעשים מחלב ורק איזה מדקדקים זהירין בזה. ואם מצוי להשיג בורית שנעשים שלא מחלב בודאי נכון לחוש לדעת המחמירין בזה:

נחלקו הפוסקים בדין שימוש בסבונים עם תערובת חמץ ובמשחת שיניים

28. שו"ת אור לציון חלק ג - פרק ח - תערובת חמץ הערה ו

אף שהסכימו הפוסקים לחוש לחידושו של הרא"ש שלענין אכילה אמרינן מדאכליה אחשביה, ואף זה אין זה אלא מדרבנן כמבואר בט"ז בסימן תמ"ב ס"ק ח'. א"כ לענין סיכה, שכל דין סיכה כשתיה הוא מדרבנן, כמבואר בדברי התוס' בנדה דף ל"ב ע"א ד"ה וכשמן, לא נוסף לומר מדסך ביה אחשביה, אלא כל שנפסל מאכילת כלב קודם זמנו, מותר ליהנות ממנו בכל צורה, ואף דרך סיכה. ועל כן אין צריך להחמיר ולחזור אחר סבונים וחומרי ניקוי, בשמים, ותמרוקים שאינם ראויים אף לאכילת כלב שיהו דוקא כשרים לפסח.

- וכ"כ בהליכות שלמה פ"ד סי"א. חוט שני עמ' צ"ה
- ובשבת הלוי (ב, מה) ובשם האג"מ כתבו שאע"פ שכל השנה מקלים בזה בפסח נהגו להחמיר (וכן בהגש"פ הגריש"א עמ' 13)

משחת שיניים

ואף משחת שיניים שפסולה מאכילת כלב מותר להשתמש בה בפסח. ואין לחוש שמא יבלע ממנה. שכיון שלא מכוין לאכילה, לא שייך למימר מדאכליה אחשביה.

וכ"כ בשו"ת הר צבי יורה דעה סימן צה, חוט שני פסח עמ' צו. ובשם הרב אלישיב כתבו אע"פ שמעיקר הדין מותר ראוי להחמיר (דירשו תמ"ב 63) ודעת הרב אליהו לאסור. וכן כתב הרב נבנצל וסובר שאין במ פסולים לאכילת כלב.

29. הגדה של פסח הרב אלישיב עמ' 13

ראו כלב המלקק סבון עד תומו ורצו להוכיח שאין זה נפסל מאכילת כלב ואמר רבנו שאין זה ראייה כי בודאי היה זה 'כלב שוטח'.